

PRIEBEŽNÉ HODNOTENIE STREDNODOBEJ STRATÉGIE ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁCE SR NA ROKY 2019 – 2023

1. Úvod

Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 - 2023 (ďalej len „Strednodobá stratégia“) je strategický materiál v gescii Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (ďalej ako „MZVEZ SR“). Bola vypracovaná na základe zákona č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 281/2019 Z. z. a prijatá vládou SR uznesením č. 40/2019 z 30. januára 2019. Toto uznesenie taktiež ukladá do konca roka 2021 vypracovať a predložiť na rokovanie vlády priebežné hodnotenie Strednodobej stratégie.

Strednodobá stratégia je kľúčový strategický dokument v oblasti rozvojovej spolupráce SR. Definuje ciele, princípy, sektorové a teritoriálne priority, nástroje rozvojovej spolupráce, modalities spolupráce s partnerskými subjektmi na národnej aj medzinárodnej úrovni, poskytovanie humanitárnej pomoci, multilaterálnu rozvojovú spoluprácu a strategické úlohy pre zefektívňovanie systému rozvojovej spolupráce. Stratégia reaguje na medzinárodný vývoj a potreby partnerských krajín pri zohľadnení kapacít a expertízy SR. Strednodobá stratégia vychádza z Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj a definuje príspevok SR ku globálnemu úsiliu o napĺňanie cieľov udržateľného rozvoja a reflektuje tiež odporúčania Výboru OECD pre rozvojovú pomoc (ďalej len „výbor OECD/DAC“) zo septembra 2018, ktoré predstavujú najvýznamnejšie výzvy smerom k zvyšovaniu kvality mechanizmu rozvojovej spolupráce SR.

V súčasnosti platná Strednodobá stratégia je v poradí štvrtou stratégiou. Jej súčasťou je logická matica pre monitorovanie pokroku v skvalitňovaní systému rozvojovej spolupráce. Vyhodnotenie cieľov, výsledkov a indikátorov podľa matice je súčasťou každoročne predkladanej Správy o rozvojovej spolupráci Slovenskej republiky za príslušný rok¹.

2. Predmet a rozsah priebežného hodnotenia

Predmetom priebežného hodnotenia sú postupy a opatrenia **primárne** v systéme **dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR** do zahraničia za obdobie od januára 2019 do septembra² 2021. Účelom hodnotenia je spracovanie informácií potrebných na optimalizáciu systému implementácie oficiálnej rozvojovej pomoci (Official Development Assistance – ODA) SR a na podporu dosiahnutia stanovených cieľov Strednodobej stratégie.

S cieľom získať **externý, nezávislý a objektívny pohľad** na doterajšiu implementáciu Strednodobej stratégie MZVEZ SR bola v druhej polovici roku 2021 realizovaná externá evaluácia spoločnosťou Consulting Associates, s.r.o., ktorá bola vybratá procesom verejného obstarávania.

Základný rámec evaluácie stanovila Stratégia monitorovania a evaluácie dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR z roku 2014, ktorá je založená na evaluačných kritériách OECD/DAC a praktických postupoch ich aplikácie.

¹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25021/1> a <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/26187/1>

² Dostupnosť údajov za rok 2021 je limitovaná vzhľadom na priebežný charakter implementácie niektorých nástrojov ODA SR, preto sa vo vybraných častiach materiálu používajú len údaje za ukončené roky 2019-2020.

Evaluácia poskytla súhrnné a objektívne zistenia a relevantné odporúčania k evaluačným otázkam, ktoré riešili päť aspektov rozvojovej spolupráce SR:

- zameranie stratégie, stanovené priority a použité nástroje pre rozvojové intervencie,
- výzvy, kvalita schválených projektových návrhov a intervenčnej logiky z hľadiska spracovania sektorových priorít a cieľov partnerských krajín,
- implementácia a miera dosiahnutia plánovaných výstupov a výsledkov,
- vplyvy realizovaných rozvojových intervencií na cieľové skupiny,
- hospodárnosť a účinnosť rozvojových intervencií (tzv. hodnota za peniaze).

Evaluátori pri hodnotení stratégie posudzovali rozsiahly okruh písomných prameňov³ a uskutočnili evaluačné pohovory s vybranými členmi Koordinačného výboru pre rozvojovú spoluprácu SR⁴ (ďalej len „Koordinačný výbor“) a s ďalšími zainteresovanými stranami. Hlavné predbežné odporúčania evaluácie sú uvedené v prílohe predkladaného materiálu. Záverečná evaluačná správa je dostupná na webovom sídle Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu⁵.

Okrem externej evaluácie, ktorá sa týkala dvojstrannej ODA SR s dôrazom na rozvojové programy v pôsobnosti SAMRS, MZVEZ SR konzultovalo priebežné hodnotenie Strednodobej stratégie so všetkými členmi Koordinačného výboru, ktorí sa vyjadrovali k plneniu cieľov, k účinnosti teritoriálneho a sektorového zamerania ODA SR, preferovaným nástrojom rozvojovej spolupráce a tiež k praktickým prekážkam jej efektívnej realizácie. Početné podnety poskytla aj Platforma rozvojových organizácií – Ambrela, zastrešujúca 28 rozvojových organizácií na Slovensku.

Do procesu priebežného hodnotenia bolo zapojených aj štrnásť zastupiteľských úradov SR (ďalej len „ZÚ SR“) s akreditáciou v krajinách prioritných pre ODA SR. ZÚ SR sa vyjadrovali k otázkam zvyšovania prínosu ODA SR pre plnenie cieľov zahraničnej politiky SR, úspešnosti výstupov rozvojových intervencií a relevantnosti ODA SR pre rozvojové potreby a miestne obyvateľstvo prijímajúcej krajiny.

Zo všetkých vyššie uvedených troch procesov (externá evaluácia, konzultácie s členmi Koordinačného výboru, konzultácie so ZÚ SR), ako aj zo skúseností a analýzy uplatňovania Strednodobej stratégie zo strany MZVEZ SR a SAMRS, vyplynuli **odporúčania na úpravy, resp. zmeny v nastavení systému rozvojovej spolupráce SR**, ktoré by mali byť **zohľadnené v zostávajúcom období platnosti Strednodobej stratégie (2022-2023)**, resp. využité v procese **prípravy ďalšej stratégie na roky 2024 – 2028**.

Nasledujúce kapitoly materiálu odrážajú štruktúru Strednodobej stratégie. Texty obsahujú stručné zhodnotenie doterajšej implementácie a najmä odporúčania, ktorým smerom by sa mali rôzne prvky systému rozvojovej spolupráce uberať v budúcnosti. **Vybrané odporúčania** (v texte zvýraznené *kurzívou*) sú **reflektované v návrhu Zamerania dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR na rok 2022**.

3. Externý kontext implementácie stratégie

³ Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023; Zamerania dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR na rok 2019, 2020 a 2021; Stratégie SR pre rozvojovú spoluprácu s programovými krajinami na roky 2021 – 2023; výzvy na predkladanie žiadostí o poskytnutie dotácie na projekty rozvojovej spolupráce SR v rokoch 2019, 2020 a 2021, informácie o projektoch podporených v týchto výzvach a iné.

⁴ https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Rozhodnutie-MiZV-SR-o-Statute-KV-ODA-SR_2020.pdf

⁵ <https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2021/12/ZA%CC%81VEREC%CC%8CNA%CC%81-EVALUAC%CC%8CNA%CC%81-SPRA%CC%81VA.pdf>

Fundamentálnym problémom v medzinárodnej rozvojovej spolupráci je zhoršujúca sa fiškálna situácia v rozvojových krajinách a krízy platobných bilancií. Vyše 70 krajín sveta vrátane veľkej časti strednej Afriky spadá do kategórie najmenej rozvinutých krajín alebo krajín vážne postihnutých neudržateľnosťou dlhu. Pandémia Covid-19 a volatilita komoditných trhov v týchto krajinách spôsobili prudký nárast chudoby a oslabenie poskytovania verejných služieb aj funkcií trhového prostredia. Poskytovanie rozvojovej spolupráce je v takýchto krajinách veľmi náročné, s nízkym očakávaním udržateľnosti výsledkov a s vysokými transakčnými nákladmi na ochranu životnosti projektov. Donorské organizácie sa na túto situáciu adaptujú prevažne preferovaním veľkých projektov podliehajúcich medzinárodnej ochrane investícií a zabezpečených poistením z medzinárodných finančných inštitúcií. Malé projekty v týchto krajinách strácajú hospodárnosť.

Vplyv zmeny klímy sa v rozvojových krajinách výrazne prejavuje čoraz častejšími prírodnými katastrofami a zhoršujúcim sa prístupom k prírodným zdrojom. To sa sekundárne pretavuje aj do lokálnych konfliktov spôsobených spormi o prístup k vode či pôde. Táto situácia spôsobuje výrazný nárast potreby humanitárnych i rozvojových intervencií.

V regióne Blízkeho východu naďalej pretrváva potreba stabilizačného úsilia a humanitárnej spolupráce, najmä z dôvodu kritickej socio-ekonomickej situácie a vysokej populácie utečencov a vysídlených osôb v Libanone, Sýrii a Iraku.

Vývoj politickej a bezpečnostnej situácie v Afganistane spôsobil zastavenie dvojstrannej rozvojovej spolupráce prakticky všetkých donorských krajín do Afganistanu. Spolupráca sa obmedzuje na humanitárnu pomoc pre obyvateľov Afganistanu, najmä prostredníctvom medzinárodných humanitárnych organizácií.

Špecifickou výzvou v regiónoch západného Balkánu a Východného partnerstva je stagnácia reformného a eurointegračného úsilia, ktoré má často formálny charakter bez reálnych prínosov pre kvalitu života obyvateľstva. Dôležitým cieľom rozvojovej spolupráce donorov by mala byť účinná podpora demokratizácie, občianskej spoločnosti, inštitucionálnych reforiem a aproximácie k EÚ takou formou, ktorá sa zameriava na prospech pre občanov uvedených krajín a tým aj na zvyšovanie angažovanosti občanov v eurointegračných procesoch.

4. Strategický rámec pre poskytovanie rozvojovej spolupráce v rokoch 2019-2021

Rozvojová spolupráca SR zaznamenáva od začiatku roka 2019 pozitívny kvalitatívny i kvantitatívny posun vo viacerých oblastiach. Zatiaľ čo priemerný ročný úhrn výdavkov SR na ODA predstavoval v rokoch 2014 - 2018 približne 90 mil. eur v bežných cenách, v rokoch 2019 a 2020 dosiahol v poradí 102 a 125 mil. eur. Dvojstranná rozvojová spolupráca však po odpočítaní jednorazového odpustenia dvojstranného dlhu Srbska v roku 2020 klesla. Vytvorené finančné a inštitucionálne kapacity umožnili pokračovať vo zvyšovaní kvality postupov a implementácii štandardov efektívnej rozvojovej spolupráce, a tiež podporiť väčšiu množinu partnerských subjektov v SR so schopnosťou angažovať sa v rozvojovej spolupráci.

Popri Keni a Moldavsku sa tretou programovou krajinou ODA SR stalo Gruzínsko. Strednodobá stratégia tiež zaviedla kategóriu prioritných regiónov (západný Balkán, Východné partnerstvo, východná subsaharská Afrika, Blízky východ) korešpondujúcich s cieľmi rozvojovej spolupráce SR. V prípade východnej subsaharskej Afriky sa zaviedol tzv. regionálny prístup, ktorý sa usiloval o podporu aktivít s cezhraničným presahom a možnosťou prenosu skúseností s rozvojovou spoluprácou SR na iné krajiny toho istého regiónu. Rámec vyhodnocovania rozvojovej spolupráce SR bol obohatený o výsledky partnerského

hodnotenia OECD/DAC systému rozvojovej spolupráce SR⁶ zo septembra 2018. Trinásť odporúčaní OECD/DAC zostáva naďalej dôležitým impulzom pre ďalšie zmeny v nastavení mechanizmu rozvojovej spolupráce SR smerom k zvyšovaniu jeho kvality a efektívnosti.

V roku 2019 bolo dôležitým prvkom zahraničnej politiky SR predsedníctvo SR v Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), ktoré kladlo osobitný dôraz na zlepšovanie životných podmienok obyčajných ľudí v regiónoch zasiahnutých konfliktmi alebo medzi-etnickým napätím. Takéto zameranie bolo zvolené v synergii s cieľmi Strednodobej stratégie. Konkrétne projekty SlovakAid súvisiace s predsedníctvom v OBSE boli realizované najmä v krajinách Východného partnerstva a západného Balkánu a v menšej miere aj v krajinách Strednej Ázie. Projekty v oblasti prevencie konfliktov a posilňovania dialógu, dobrej správy vecí verejných, či zlepšenia dostupnosti zdravotnej starostlivosti boli podporené finančnými príspevkami miestnym subjektom alebo do rozpočtu OBSE.

Počas roka 2020 mali byť uvedené do praxe viaceré nové nástroje, vrátane tzv. strategických partnerstiev s viacročným rozpočtovaním. Vypuknutie pandémie Covid-19 a jej okamžité následky však výrazne zvýšili potrebu humanitárnej pomoci v prioritných krajinách ODA SR a spôsobili sériu zmien v alokáciách, ale aj procesoch ODA SR na roky 2020 a 2021.

4.1 Systémové opatrenia

V septembri 2019 bol prostredníctvom zákona č. 281/2019 Z. z. novelizovaný zákon č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V novelizovanom znení sa okrem iného upravili podmienky poskytovania vybraných nástrojov ODA SR (zvýhodnené vývozné úvery, poskytnutie vedomostí a skúseností, vykonávanie finančných nástrojov Európskej únie určených na rozvojovú spoluprácu) a ďalšie otázky súvisiace so spôsobom poskytovania ODA SR.

Od roku 2019 pôsobí na zastupiteľskom úrade SR v Tbilisi rozvojový diplomat, čím sa zabezpečila prítomnosť rozvojových diplomatov v každej z troch programových krajín ODA SR. Strednodobá stratégia si do roku 2023 stanovuje za cieľ pôsobenie rozvojových diplomatov v minimálne štyroch partnerských krajinách, čo by posilnilo a zefektívnilo výkon zahraničnej politiky v oblasti rozvojovej spolupráce.

V januári 2020 bol novelizovaný štatút Koordinačného výboru a v jeho pôsobnosti začala v roku 2021 činnosť Pracovná skupina pre zefektívnenie humanitárnej pomoci SR do zahraničia a Pracovná skupina pre posudzovanie rozvojového aspektu zvýhodnených vývozných úverov.

MZVEZ SR v spolupráci s členmi Koordinačného výboru vo februári 2021 prijalo stratégie SR pre rozvojovú spoluprácu na roky 2021-2023 s každou zo svojich programových krajín – Gruzínsko, Keňa a Moldavsko. Stratégie predstavujú pokrok v nastavovaní efektívnosti ODA SR založenej na aktuálnych rozvojových potrebách partnerských krajín, prioritách zahraničnej politiky SR a komparatívnych výhodách, doterajších skúsenostiach a znalostiach slovenských rozvojových aktérov.

SAMRS ako hlavný realizátor dvojstrannej ODA SR implementovala viaceré kvalitatívne zmeny v spôsobe aj procese poskytovania dotácií na rozvojové projekty. V januári 2020 SAMRS úspešne ukončila podrobný audit podľa pravidiel Európskej komisie (tzv. *Pillar Assessment*), na základe ktorého je oprávnená plniť úlohy spojené s čerpaním rozpočtu EÚ určeného na rozvojovú spoluprácu prostredníctvom tzv. nepriameho manažmentu delegovanej spolupráce EÚ. Dňa 24. novembra 2021 bola podpísaná zmluva medzi delegáciou EÚ

⁶ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/26191/1>

a SAMRS na realizáciu dvojročného grantu EÚ v objeme takmer 1 mil. eur v oblasti budovania kapacít lokálnych médií. *Pillar Assessment* Eximbanky SR ešte prebieha a očakáva sa jeho úspešné ukončenie do konca roka 2021. SAMRS je taktiež držiteľom certifikácie systému manažérstva kvality podľa normy ISO 9001.

Od roku 2019 sa sprísnil postup externých odborných hodnotení projektových návrhov a požiadavky na externých hodnotiteľov. V roku 2021 sa zaviedlo zverejňovanie detailných stanovísk k rozhodnutiu o podporení alebo nepodporení projektových návrhov za účelom zlepšenia informovanosti žiadateľov a vytvárania predpokladov pre predkladanie kvalitnejších projektových návrhov v budúcnosti. Reaguje sa tým aj na všeobecný záujem predkladateľov o zvyšovanie transparentnosti výberu, ako aj objektívnosti externých hodnotení projektových návrhov.

Vo výzvach SAMRS boli od roku 2019 zavedené a v roku 2021 ďalej konkretizované zoznamy oprávnených aktivít so vzorovými merateľnými ukazovateľmi, čo predstavuje konkrétny prvok v zavádzaní riadenia projektu založeného na výsledkoch (tzv. *Results Based Management*). Boli spresnené náležitosti zmlúv o poskytnutí dotácie a agentúra v on-line forme zabezpečila školenia potenciálnych žiadateľov o dotáciu za účelom oboznámenia sa s novými opatreniami. Agentúra začala taktiež každoročne organizovať on-line informačné semináre pre žiadateľov o vyhlásených výzvach a ďalších praktických náležitostiach.

Odporúčania:

- S cieľom akcelerovať rozvojovú spoluprácu **postupne navyšovať počet rozvojových diplomatov** vo významných partnerských krajinách ODA SR, jasne zadefinovať ich pracovnú agendu, súčasťou ktorej by mala byť podpora aktivít všetkých rozvojových aktérov ODA SR.
- S cieľom zosúladiť rozvojové intervencie s potrebami prioritných partnerských krajín ODA SR **zaviesť prax tvorby verejne dostupných situačných analýz**⁷, minimálne pre programové krajiny, ktoré by boli využiteľné pri nastavení výziev i plánovaní aktivít zo strany implementačných partnerov ODA SR.

4.2 Sektorové priority

Strednodobá stratégia stanovuje zameranie rozvojovej spolupráce SR na šesť **široko koncipovaných** sektorových priorít: (1) kvalitné vzdelávanie, (2) dobré zdravie, (3) dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti, (4) potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo, (5) infraštruktúra a udržateľné využívanie prírodných zdrojov, a (6) podpora tvorby trhového prostredia. Na základe praktických podmienok spolupráce s prijímajúcimi krajinami a ich národných rozvojových potrieb sa pre spoluprácu s každou krajinou stanovuje výber sektorových priorít. Pre programové krajiny sú priority definované samostatne a pre krajiny prioritného regiónu jednotne.

Široko vymedzené vecné zameranie rozvojovej spolupráce poskytuje **veľkú voľnosť pre zameranie projektových žiadostí**, ktoré sa potom môžu odkloniť od prioritných problémov a potrieb v danom teritóriu. Uvedené spôsobuje **rozptyl zdrojov namiesto ich koncentrácie** na potreby krajín. Vo vnútornom členení jednotlivých sektorových priorít je taktiež potrebné zvýšiť dôraz na určité témy a čiastkové ciele. Súčasné zameranie jednotlivých aktivít v rámci viacerých nástrojov spolupráce je vo výraznej miere ovplyvnené **ponukou** predložených

⁷ Situačné analýzy sa používajú na identifikovanie aktuálnych prioritných rozvojových problémov a potrieb v prijímajúcej krajine a vhodných typov rozvojových intervencií na ich riešenie.

návrhov zo strany žiadateľov a je teda zásadne limitované ich krátkodobými záujmami. Vo viacerých sektorových prioritách je **rozsah oprávnených aktivít stanovený príliš všeobecne** a tým pádom neumožňuje prioritizáciu intervencií na základe miery koherencie s potrebami prijímajúcej krajiny. Takáto všeobecnosť je tiež prekážkou v budovaní výrazných komparatívnych výhod slovenských rozvojových aktérov, ako aj vyprofilovanej reputácie Slovenska ako donora.

V projektoch bilaterálnej ODA SR sa v rastúcej miere prihliada na **dve prierezové témy** – životné prostredie a zmena klímy, rovnosť príležitostí (rovnosť mužov a žien). Do výziev SAMRS na predkladanie žiadostí o dotácie na rozvojové projekty bola počnúc rokom 2020 zavedená nová podmienka oprávnenosti z hľadiska súladu s prierezovými témami a od roku 2021 aj povinný kontrolný zoznam charakteristík projektu z hľadiska oboch prierezových tém. Skúsenosť so zapracovaním uvedených opatrení do implementačnej praxe je zatiaľ zmiešaná, pričom na strane implementačných partnerov je možné pozorovať úsilie často len do rozsahu splnenia minimálnych formálnych požiadaviek. Pre žiadateľov dotácií počnúc rokom 2021 SAMRS vypracovala a zverejnila metodické usmernenie pre projekty rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci SR k prierezovým témam⁸. Tieto opatrenia umožňujú vyššiu presnosť pri vykazovaní ODA SR a sú tiež základom pre dialóg s implementačnými partnermi o kvalitnejšom zapracovaní prierezových tém do projektov. V rámci partnerstva medzi Rozvojovým programom OSN (UNDP) a MZVEZ SR boli externými expertkami vypracované podrobnejšie príručky⁹ pre systematické integrovanie prierezových tém do všetkých aktivít rozvojovej spolupráce SR. Príručky boli odbornej verejnosti predstavené formou školenia v októbri 2021.

Odporúčania:

- *Bližšie špecifikovať sektorové priority na úrovni stratégie a **zúžiť** sektorové zameranie (maximálne na dve) pre jednotlivé partnerské krajiny podľa vhodných kritérií s dôrazom na ich kľúčové rozvojové potreby a komparatívne výhody SR. Sektory ďalej zamerať na tematické oblasti odrážajúce potreby krajín, pre ktoré SR disponuje komparatívnou výhodou. Špecifickú pozornosť venovať zvyšovaniu koherencie medzi migračnou a rozvojovou politikou.*
- *V súlade s Konceptiou podpory ľudských práv a demokracie vo svete, schválenou MZVEZ SR v máji 2021, **posilniť** tému podpory ľudských práv a demokracie v rámci sektorovej priority Dobrej správy vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti.*
- *Prax hodnotenia výsledkov prostredníctvom výsledkových merateľných ukazovateľov zaviesť aj na úrovni sektorových priorít, pričom **pre každú sektorovú prioritu zaviesť aspoň jeden povinný merateľný ukazovateľ**, vhodne zvolený z pohľadu cieľov udržateľného rozvoja. Takéto vyhodnocovanie zužitkovať pri plánovaní, programovaní a rozpočtovaní ODA SR.*
- ***Integrovanie prierezových tém zahrnúť medzi záväzné požiadavky na projektové návrhy** predkladané v rámci dotačných výziev, príp. ďalších nástrojov, pričom mieru ich splnenia zohľadniť v hodnotiacom procese návrhov projektov. Reálne uplatňovanie prierezových tém hodnotiť pri vyhodnocovaní záverečných správ z projektov, ako aj pri monitorovaní a evaluáciách rozvojových intervencií.*

⁸ <https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2021/01/Metodicke-usmernenie-k-prierezovym-temam-2021-1.pdf>

⁹ <https://slovakaid.sk/prioritne-sektory-sdgs/rovnost-prilezitosti/>
<https://slovakaid.sk/prioritne-sektory-sdgs/zivotne-prostredie-a-zmena-klimy/>

- *Posúdiť efekty vypracovaných príručiek a realizovaných školení na integráciu prierezových tém do implementácie aktivít rozvojovej spolupráce. Na základe výsledkov navrhnúť prípadné ďalšie opatrenia na presadzovanie prierezových tém v rozvojovej spolupráci.*

4.3 Teritoriálne priority

Strednodobá stratégia definuje **24 partnerských krajín**, z toho 3 programové (Gruzínsko, Keňa, Moldavsko) a 21 prioritných krajín. V porovnaní s predchádzajúcou stratégiou (2014-2018) nastal **výrazný nárast počtu krajín – z 10 partnerských krajín na spomínaných 24**, pričom **rozpočet** na dvojstrannú rozvojovú spoluprácu **dlhodobo osciluje na približne rovnakej úrovni**.

Dvojstranná rozvojová spolupráca SR v rokoch 2019-2020 predstavovala 52,6 mil. eur. Rozvojová spolupráca s tromi programovými krajinami ODA SR tvorila 28 %. Zvyšných 69 % bilaterálnej ODA SR bolo vynaložených na ostatné partnerské krajiny (a na regionálnu a nešpecifikovanú pomoc) a 3 % boli vynaložené na iné krajiny, najmä na účely *ad hoc* humanitárnej pomoci.

Spolupráca s programovými krajinami je predmetom podrobnejšej úpravy prostredníctvom samostatných stratégií dvojstrannej rozvojovej spolupráce (tzv. Country Strategy Paper - CSP) a alokácie finančných prostriedkov sú stanovené pre všetky tri krajiny samostatne. Ostatné prioritné krajiny vo väčšine prípadov podliehajú alokáciám na úrovni partnerských regiónov a zohľadňujú sa pri tom ich spoločné charakteristiky (napr. podpora eurointegračného a reformného úsilia, podpora politickej a sociálnej stability, riešenie utečeneckej a migračnej krízy a jej príčin, alebo znižovanie chudoby v najmenej rozvinutých krajinách).

V rámci dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR bolo najvýznamnejšími prijímateľmi päť krajín – Keňa, Ukrajina, Srbsko, Moldavsko a Gruzínsko (v poradí podľa výšky ODA SR). Celková ODA SR smerovaná do týchto krajín predstavovala za roky 2019-2020 objem 11,4 mil. eur. Zvyšok bilaterálneho portfólia ODA SR vykazuje **vysokú fragmentáciu** medzi až 42 ďalšími krajinami a teritóriami. Jej dôsledkom je, že niekoľko partnerských krajín (najmä Eritrea, Burundi, Jordánsko, Sudán a Rwanda) v rokoch 2019-2020 z prostriedkov ODA SR buď podporené neboli alebo len v minimálnej miere. Portfólio spolupráce s objemom len niekoľko desiatok tisíc eur na krajinu má **obmedzené možnosti plniť svoju rozvojovú funkciu**, nesie **nadmerný podiel transakčných nákladov** a zároveň prispieva k obmedzovaniu dostupnosti prostriedkov na spoluprácu s programovými alebo ostatnými prioritnými krajinami ODA SR.

Teritoriálne priority Strednodobej stratégie sú prakticky rešpektované všetkými organizáciami poskytujúcimi rozvojovú spoluprácu, ktoré sa v rámci svojich kompetencií a špecializácie sústreďujú na spoluprácu s rôznymi prioritnými krajinami ODA SR. Niektoré nástroje rozvojovej spolupráce sú v súlade so Strednodobou stratégiou realizované aj v iných ako prioritných krajinách ODA SR, aj to len v minimálnej miere. Týka sa to napr. nástroja poskytnutie vedomostí a skúseností, Programu podnikateľských partnerstiev alebo Programu vysielania dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov do rozvojových krajín.

Projekty v krajinách **východnej subsaharskej Afriky**, okrem Kene ako programovej krajiny SR, tvorili 9 % dvojstrannej rozvojovej spolupráce SR za roky 2019-2020. Politická a socioekonomická situácia v tomto regióne dlhodobo spôsobuje pokles v rozsahu rozvojových intervencií, najmä z hľadiska veľkosti územia alebo počtu obyvateľov

prijímajúcich krajín, pre ktorých sú výsledky rozvojových aktivít určené. **Nepriítomnosť ZÚ SR** je limitujúcim faktorom účinnej a efektívnej realizácie aktivít rozvojovej spolupráce, a to nielen v krajinách východnej subsaharskej Afriky. Obdobné platí aj pre Afganistan, v ktorom sa SR bude v nasledujúcom období zapájať do humanitárnej pomoci pre obyvateľov Afganistanu, vrátane afganských utečencov v iných krajinách.

Odporúčania:

- ***Skoncentrovať ODA SR na programové krajiny a zúžiť výber** prioritných partnerských krajín v súlade s komparatívnymi výhodami SR, disponibilnou expertízou, rozpočtovými možnosťami a tiež s kľúčovými prioritami zahraničnej politiky.*
- *Pre zvýšenie teritoriálnej koncentrácie ODA SR **obmedziť rozvojovú spoluprácu** s krajinami, v ktorých sa slovenským rozvojovým aktérom pre limitované rozpočtové možnosti SR alebo pre ďalšie objektívne prekážky nepodarilo nadviazať efektívnu rozvojovú spoluprácu. Osobitne sa to týka krajín **vo východnej subsaharskej Afrike a Jordánska.***
- V rámci prioritných regiónov rozvojovej spolupráce, najmä západného Balkánu, **zväziť diferencovanejší prístup** k jednotlivým krajinám z pohľadu miery a dynamiky ich integrácie do EÚ, **vo väčšej miere zohľadniť postavenie Ukrajiny v ODA SR** vzhľadom na jej špecifické miesto v zahraničnej politike SR. V krajinách so zhoršeným bezpečnostným kontextom, vrátane krajín relevantných z hľadiska migračných tokov do SR alebo EÚ, **voliť formy spolupráce** zohľadňujúce ich špecifický vývoj.

4.4 Nástroje rozvojovej spolupráce SR

Dotácie na rozvojové projekty plnili aj v rokoch 2019-2021 úlohu základného nástroja dvojstrannej rozvojovej spolupráce. Objem vyhlásených dotačných výziev za uvedené roky predstavoval 13,8 mil. eur. V roku 2020 nastal dočasný pokles využitia prostriedkov výziev (na 83 %, v porovnaní s 93-94 % v rokoch 2019 a 2021). Dotačné výzvy boli zamerané na každú z programových krajín a na všetky prioritné regióny ODA SR, ďalej na globálne rozvojové vzdelávanie, vysielanie dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov, spolufinancovanie rozvojových projektov, Program podnikateľských partnerstiev a na humanitárnu spoluprácu. V roku 2020 boli vyhlásené dve mimoriadne humanitárne výzvy na riešenie pandémie Covid-19. V sledovanom období bola každý rok vyhlásená aj samostatná dotačná výzva pre Ukrajinu, pričom v rokoch 2019-2020 mala humanitárny a v roku 2021 rozvojový charakter. Počnúc rokom 2021 sa vzhľadom na bezpečnostný a politický vývoj nevyhlásila výzva pre Afganistan. Predmet výziev bol vždy stanovovaný v súlade so Strednodobou stratégiou a relevantnými strategickými dokumentmi ODA SR.

Realizácia **strategického partnerstva** v podobe dotačného projektu viacročnej rozvojovej spolupráce v Keni bola naplánovaná na rok 2020, avšak výzva na toto partnerstvo bola zrušená zo strany MZVEZ SR za účelom zabezpečenia finančných prostriedkov na okamžitú odpoveď na prepuknutie pandémie Covid-19. Strategické partnerstvá sú považované za dôležitý a potrebný krok k prechodu na viacročné plánovanie ODA SR, ako aj na znižovanie transakčných nákladov pre rozvojovú spoluprácu. V roku 2022 je naplánované opätovné zverejnenie výzvy SAMRS na strategické partnerstvo pre programovú krajinu Keňu. V Keni je SR naďalej zapojená aj do mechanizmu Spoločného programovania EÚ prostredníctvom účasti na komponente programu AgriFI – KILIMO-VC (Kenská iniciatíva na podporu

dlhodobej integrácie trhových subjektov v rámci hodnotových reťazcov) na roky 2018 - 2023 v oblasti rozvoja drobného podnikania v agropotravinárstve.

V rokoch 2019 – 2020 SAMRS administrovala **finančné príspevky** v hodnote približne 3,5 mil. eur. Tieto boli v súlade so Strednodobou stratégiou využité na široký okruh účelov vrátane finančnej humanitárnej pomoci, podporu partnerských organizácií v prijímajúcich krajinách a v roku 2020 aj na podporu opatrení na boj s pandémiou Covid-19. Pri administrácii finančných príspevkov sa od roku 2020 z dôvodu väčšej kontroly zaviedla (v prípade dvojstrannej spolupráce) prax ich poskytovania na základe zmluvy so SAMRS.

Finančné príspevky poskytované prostredníctvom ZÚ SR v rozvojových krajinách (tzv. **mikrogranty**) plnili osobitne počas pandémie veľmi dôležitú úlohu, nakoľko prispievali k efektívnosti boja proti pandémie a k znižovaniu napätia v spoločnosti. V takomto kontexte je veľkou prednosťou mikrograntov schopnosť rýchlej a priamej administrácie prostredníctvom ZÚ. Za roky 2019-2020 bolo poskytnutých celkovo 146 mikrograntov vo výške takmer 1,2 mil. eur (z toho 98 % v prioritných krajinách ODA SR).

V novembri 2021 bola podpísaná zmluva o pilotnom projekte **delegovanej spolupráce EÚ** (nástroj vykonávania finančných nástrojov EÚ určených na rozvojovú spoluprácu), ktorý bude implementovaný agentúrou SAMRS v Moldavsku v rokoch 2022 - 2024. Realizácia pilotného projektu v rámci nástroja **zvýhodnených vývozných úverov** je zatiaľ tiež v štádiu prípravy.

Poskytnutie vedomostí a skúseností bolo v rokoch 2020-2021 výrazne znemožnené z dôvodu pandémie Covid-19. Kým v roku 2019 bola alokácia SAMRS na tieto projekty plne vyčerpaná, alokácie v nasledujúcich rokoch boli čerpané len na 13 %. Do budúcnosti sa vyžaduje presnejšie nastavenie tohto nástroja, aby sa zabezpečil väčší a preukázateľnejší účinok odovzdávania skúseností na kvalitu a intenzitu transformačného a eurointegračného úsilia krajín západného Balkánu a Východného partnerstva. Identifikovaným problémom je aj zosúladovanie priorít vysielajúcich inštitúcií SR s potrebou motivovať expertov na odovzdávanie skúseností v rámci ODA SR tak, aby to malo pozitívny dopad na ich kariérny rozvoj.

Počet **vládných štipendií** pre študentov z rozvojových krajín zostal v rokoch 2019 - 2021 nezmenený na hodnote 48 štipendií ročne. Poskytovanie vládných štipendií, ktoré je v gescii MŠVVŠ SR, by v budúcnosti malo byť predmetom samostatného posudzovania.

Realizácia nástroja **zadanie zákazky** bola pilotne plánovaná na rok 2019, neuskutočnila sa však najmä z dôvodu vyvstávajúcich legislatívnych, rozpočtových a organizačných prekážok. Praktické otestovanie tohto nástroja ostáva úlohou do budúcnosti, vzhľadom na jeho potenciál pri plnení záväzkov SR vyplývajúcich z odporúčania OECD/DAC k neviazaniu rozvojovej spolupráce.

Odporúčania:

- *V budúcnosti **intenzívne využívať nástroj strategického partnerstva** vzhľadom na jeho potenciál budovať dlhodobú, komplexnejšiu a finančne náročnejšiu rozvojovú intervenciu s väčším pozitívnym dopadom na prijímateľskú krajinu. Strategické partnerstvo zároveň umožní identifikáciu kvalitatívne najvýznamnejších implementačných partnerov, dlhodobejšie plánovanie aktivít a zvýši predvídateľnosť ODA SR a v neposlednom rade môže predstavovať tzv. pákový efekt pre získanie väčších grantov od iných donorov a zvýšiť konkurencieschopnosť slovenských subjektov.*

- **Posilniť alokáciu** prostriedkov na finančné príspevky administrované prostredníctvom zastupiteľských úradov SR (tzv. **mikrogranty**) vzhľadom na vysokú flexibilitu a operatívnosť tohto nástroja, ako aj jeho schopnosť adresne reagovať na potreby partnerskej krajiny.
- Pre zvyšovanie účinnosti nástroja **Poskytnutie vedomostí a skúseností** podrobnejšie **identifikovať komparatívne výhody** SR a expertov na príslušných inštitúciách SR so žiadanou expertízou a následne ich zohľadniť v novom nastavení tohto nástroja.
- **Zanalyzovať prekážky** zavedenia nástroja **zadania zákazky** ako vhodného nástroja pre zapájanie súkromného sektora SR do rozvojovej spolupráce vzhľadom na jeho schopnosť účinne a adresne reagovať na konkrétne potreby partnerskej krajiny.

4.5 Zapájanie súkromného sektora do rozvojovej spolupráce

Hlavným nástrojom zapájania podnikateľov do rozvojovej spolupráce sú dotačné výzvy v rámci **Programu podnikateľských partnerstiev** (PPP). Počnúc rokom 2019 sa ročná alokácia na program PPP zvýšila na 500 tis. eur, maximálna veľkosť dotácie na 200 tis. eur, obmedzili sa byrokratické požiadavky na žiadateľov o dotáciu a v kategórii malých prípravných projektov (do 10 tis. eur) bolo umožnené vykonávať širší okruh aktivít než len štúdie uskutočniteľnosti. Za roky 2019 – 2021 bolo podporených 21 projektov prostredníctvom dotácií v celkovej výške 1,15 mil. eur. Výzvy nie sú obmedzené na konkrétne partnerské krajiny ODA SR ani na konkrétne sektory, za účelom zvyšovania angažovanosti podnikov na základe ich konkurenčných výhod.

V rámci partnerstva MZVEZ SR s UNDP na roky 2018-2021 bol v roku 2019 spustený nástroj „**Slovak Challenge Fund**“ na podporu inovatívnych a spoločensky prospešných podnikateľských zámerov v Moldavsku a Severnom Macedónsku. Zrealizovaných bolo päť projektov podporených grantmi v objeme 170 tis. USD. Pozitívne výsledky projektov, ako aj vysoký záujem podnikov o tento nástroj, potvrdzujú význam a užitočnosť tohto nástroja.

Súčasťou partnerstva s UNDP bolo aj pokračovanie programu Rozvojmajstri, v rámci ktorého konzorcium konzultačných spoločností vykonávalo činnosť kontaktného bodu Svetovej banky a ďalších medzinárodných finančných inštitúcií (*International Financial Institutions, IFIs*) pre súkromný sektor (tzv. *PSLO – private sector liaison officer*). Pre slovenských podnikateľov boli poskytované konzultačné, mentoringové a osvetové aktivity súvisiace s príležitosťami zapojiť sa do tendrov IFIs v rozvojových krajinách. Od roku 2020 prešiel mandát PSLO na Eximbanku SR, ktorá počas dvoch rokov zorganizovala pre podnikateľskú verejnosť v SR tri odborné podujatia v spolupráci s Medzinárodnou finančnou korporáciou Svetovej banky a pokračovala v zdieľaní informácií o tendroch IFIs s potenciálom zapojenia slovenských firiem. Samotný program Rozvojmajstri pokračoval pod hlavičkou MZVEZ SR a UNDP poskytovaním konzultácií a ďalších aktivít súvisiacich s príležitosťami zapojiť sa do rozvojových tendrov inštitúcií EÚ. U zapojených firiem je možné pozorovať zvýšenie povedomia o procesoch v rámci inštitúcií EÚ, za predmetné obdobie sa však týmto firmám nepodarilo dostať sa do posledných kôl verejného obstarávania na úrovni EÚ.

Ministerstvo financií SR, v spolupráci s UNDP, podporuje zapájanie súkromného sektora primárne cez program **Resource Mobilization Facility**, ktorý financuje prípravu štúdií uskutočniteľnosti a sektorových štúdií k väčším investičným projektom v cieľových krajinách západného Balkánu. Po pilotnej fáze v rokoch 2018 – 2019 bola v roku 2021 vyhlásená výzva pre kancelárie UNDP na západnom Balkáne na predloženie návrhov na podporu z fondu, špecificky v oblasti zelenej energie a energetickej efektívnosti, odpadového manažmentu

a smart cities. UNDP doposiaľ schválilo realizáciu 9 projektov so zapojením slovenských podnikateľov.

Od roku 2021 prebieha koordinácia medzi MZVEZ SR/SAMRS, MF SR, Eximbankou SR a projektovým tímom UNDP pre SR v oblasti podpory zapájania súkromného sektora do rozvojovej spolupráce, najmä s cieľom zvýšiť synergie a prehľadnosť existujúcich nástrojov. Praktickým výstupom koordinácie je **leták o konkrétnych nástrojoch**, ktorý je dostupný online¹⁰. Dôležitou príležitosťou pre ďalšie zvyšovanie synergií je najmä využitie výsledkov projektov v rámci programu PPP na prípravu zámerov spĺňajúcich kritériá oprávnenosti pre nástroj Eximbanky SR - zvýhodnené vývozné úvery.

Otvorenou témou zostáva zvyšovanie všeobecnej angažovanosti a **povedomia podnikateľského sektora SR o systéme rozvojovej spolupráce** a príležitostiach v rámci rozvojových projektov SlovakAid, medzinárodných finančných inštitúcií a medzinárodných organizácií. MZVEZ SR túto otázku v rokoch 2019-2021 riešilo predovšetkým organizáciou odborných informačných seminárov.

Odporúčania:

- *V spolupráci s relevantnými partnermi **sformulovať koncepčný rámec pôsobenia súkromného sektora v rozvojovej spolupráci**, s dôrazom na synergiu a komplementaritu rôznych existujúcich alebo plánovaných nástrojov na podporu jeho zapájania do rozvojových aktivít.*
- ***Zhodnotiť doterajšie fungovanie Programu podnikateľských partnerstiev** a na základe toho zvážiť modifikáciu jeho nastavenia.*
- ***Pokračovať vo zvyšovaní osvedčenia a povedomia súkromného sektora o rozvojovej spolupráci** a hľadať prieniky aktivít rozvojovej spolupráce s ekonomickou diplomaciou.*

4.6 Humanitárna pomoc

Humanitárne projekty administrované cez dotačné výzvy SAMRS sa riadia Strednodobou stratégiou z hľadiska teritoriálnych a sektorových priorít. Pri ich realizácii sa prihliada na nadväznosť humanitárnych a rozvojových aktivít, na podporu miestnych kapacít a budovanie integrovaných riešení, posilňovanie pripravenosti, manažmentu rizík a odolnosti, a to vo vzťahu k ad hoc katastrofám i dlhodobým dopadom zmeny klímy a núteného vysídlenia v dôsledku regionálnej nestability. Cieľmi pomoci sú najmä zmiernenie dôsledkov ozbrojených konfliktov, ochrana zdravia a bezpečnosti civilného obyvateľstva, riešenie príčin vzniku a dopadov migrácie a zlepšenie životných podmienok utečencov a vnútorne vysídlených osôb v hostiteľských krajinách a krajinách pôvodu, ako aj vytváranie predpokladov na ich návrat do domovských krajín. V rokoch 2019 – 2020 bolo podporených 15 humanitárnych projektov v celkovej sume 2,94 mil. eur. Z uvedeného bolo takmer pol milióna eur vynaložených v rámci dvoch mimoriadnych výziev v súvislosti s bojom proti pandémie Covid-19 a jej okamžitým následkom. Všetky projekty boli realizované v prioritných partnerských krajinách ODA SR, predovšetkým v krajinách Blízkeho východu, Južnom Sudáne a na Ukrajine.

Okamžitá, resp. **akútna humanitárna pomoc SR**, poskytovaná mimo dotačnej schémy SAMRS, je realizovaná najmä *ad hoc* podľa aktuálnych kapacít, bez definovania prioritných sektorov a teritórií. Objem materiálnej humanitárnej pomoci predstavoval 0,65 mil. eur v roku

¹⁰ https://www.eximbanka.sk/buxus/docs/Uziticne_informacie_na_stiahnutie/Ako_ziskat_financovanie_na_rozvojovy_projekt_Final.pdf

2019 a 0,83 mil. eur v roku 2020. V kontexte pandémie Covid-19 bolo najviac pomoci poskytnutej Keni, Ukrajine a Severnému Macedónsku.

Identifikácia nedostatkov súčasného systému poskytovania humanitárnej (primárne materiálnej) pomoci viedla k rozhodnutiu o príprave stratégie poskytovania humanitárnej pomoci SR do zahraničia, ktorá by zakotvila strategické riadenie, realizáciu, monitorovanie a hodnotenie poskytovania humanitárnej pomoci SR. Materiál je pripravovaný v gescii MV SR a MZVEZ SR, v spolupráci s ďalšími partnerskými rezortmi a so zapojením mimovládneho sektora reprezentovaného Platformou rozvojových organizácií – Ambrelou. Nová stratégia prinesie o i. zlepšenie systému plánovania a poskytovania pomoci zo strany všetkých zainteresovaných subjektov, a teda zefektívnenie a spružnenie reakcie SR na humanitárne krízy vo svete.

Odporúčanie:

- *V súlade s odporúčaniami OECD/DAC, ako aj identifikovanými potrebami a nedostatkami súčasného systému, pripraviť **stratégiu poskytovania humanitárnej pomoci SR do zahraničia** prostredníctvom participatívneho procesu a pod záštitou Pracovnej skupiny na zefektívnenie humanitárnej pomoci SR do zahraničia pod Koordinačným výborom pre rozvojovú spoluprácu SR.*

4.7 Multilaterálna rozvojová spolupráca

Multilaterálna spolupráca tvorila v rokoch 2019 - 2020 76,7 % celkovej ODA SR. Prevažná časť sa poskytuje na základe platných medzinárodných záväzkov SR a tvoria ju najmä príspevky SR do rozvojového rozpočtu Európskej únie (67,4 % celkovej ODA) a do medzinárodných organizácií s rozvojovým mandátom v systéme Organizácie Spojených národov (5,5 % celkovej ODA). V rámci spolupráce na úrovni EÚ sa SR od roku 2020 aktívne zapája do koordinovaných aktivít EÚ v oblasti boja proti pandémie ochorenia COVID-19 pod značkou „Team Europe“, ako aj (zatiaľ) do iniciatív, tzv. Team Europe Initiatives v piatich krajinách (Gruzínsko, Keňa, Moldavsko, Etiópia a Ukrajina).

Multilaterálna rozvojová spolupráca **nebola predmetom priebežnej evaluácie** Strednodobej stratégie, keďže možnosti na jej prípadné zmeny sú veľmi obmedzené. Avšak, úlohy zadefinované v Strednodobej stratégii, napr. hľadať prieniky a synergie medzi pôsobením SR v medzinárodných organizáciách a dvojstrannými rozvojovými a humanitárnymi aktivitami pod hlavičkou SlovakAid, alebo zvyšovať účasť slovenských subjektov na programoch a projektoch medzinárodných organizácií, zostávajú naďalej platné.

4.8 Spolupráca s rozvojovými aktérmi SR a medzinárodnými donormi

V SR pôsobí široký okruh rozvojových aktérov. Primárnym nástrojom na ich koordináciu je **Koordinačný výbor pre rozvojovú spoluprácu SR**, ktorého členmi sú ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy, verejné inštitúcie a organizácie združujúce samosprávy, mimovládne rozvojové organizácie a podnikateľské subjekty. Výbor zasadá jedenkrát ročne a od roku 2021 začali činnosť aj jeho dve pracovné skupiny. Toto usporiadanie postačuje na výkon základných strategických a koordinačných procesov, ale je tiež členmi Koordinačného výboru kritizované pre nevenovanie pozornosti určitým dlhodobým problémom ODA SR. Predmetom činnosti Koordinačného výboru je najmä zosúladzovanie politik SR pre rozvoj a príprava strategických dokumentov v oblasti rozvojovej spolupráce SR. Jeho dlhodobými výzvami sú aktívnejšia participácia členov výboru na posilňovaní rozvojového vplyvu

sektorových politik na partnerské krajiny, na formovaní samotnej politiky rozvojovej spolupráce a zvyšovanie angažovanosti členov v dvojstrannej sektorovej spolupráci s partnerskými krajinami.

Najvýznamnejšími partnermi v rámci dvojstrannej ODA SR sú **mimovládne rozvojové a humanitárne organizácie**, z ktorých väčšina je združená v Platforme rozvojových organizácií – Ambrela. Mimovládny sektor implementuje približne 60 % rozvojovej spolupráce poskytovanej na základe dotačných výziev SAMRS. Taktiež je významným partnerom v oblasti verejnej informovanosti o ODA SR v krajinách implementácie i na Slovensku. MZVEZ SR dbá na úzku komunikáciu s Ambrelou a konzultuje s ňou väčšinu pripravovaných rozhodnutí v oblasti ODA SR. Budovanie kapacít týchto organizácií je predmetom každoročnej finančnej podpory zo strany MZVEZ SR.

Organizácie verejného sektora SR sa do implementácie rozvojovej spolupráce SR zapájajú prevažne v rámci nástroja Poskytnutie vedomostí a skúseností alebo v rámci rozvojových projektov zameraných na špecifickú oblasť ich odbornej pôsobnosti. **Organizácie súkromného sektora** implementujú spoluprácu predovšetkým prostredníctvom nástrojov na zapájanie súkromného sektora do ODA SR (viď kapitola č. 4.5), v rokoch 2020-2021 zohrali významnejšiu úlohu aj pri poskytovaní humanitárnej pomoci. Dôležitým partnerom v rámci rozvojovej spolupráce SR je aj **akademický sektor**, hoci počet reálne participujúcich subjektov je nízky.

Za obdobie rokov 2019-2021 bolo zrealizovaných aj niekoľko **projektov viacstrannej spolupráce**. Na základe Memoranda o porozumení medzi MZVEZ SR a **USAID**, uzavretého v roku 2018, boli realizované 4 projekty v celkovej hodnote 610 tis. eur v Moldavsku, Severnom Macedónsku, Srbsku a Gruzínsku. Ďalšiu formu spolupráce s USA predstavuje program **Development Cooperation Partnership** (DCP) MZV USA, cez ktorý boli od roku 2019 podporené 2 projekty na Ukrajine a 1 projekt v Moldavsku. Slovenskí žiadatelia sa cez DCP môžu uchádzať o podporu pokračovania alebo rozšírenia projektov SlovakAid.

V rámci regionálnej spolupráce, konkrétne v **Slavkovskom formáte** (SR, Česká republika, Rakúsko) bol v roku 2020 realizovaný projekt, v ktorom SR prispela 200 tis. eur na udržateľný rozvoj chránenej oblasti Aragvi v Gruzínsku (celkový rozpočet 2,5 mil. eur). Vo formáte spolupráce krajín **Vyšehradskej štvorky** (V4) boli od roku 2019 iniciované dva projekty spolupráce. V roku 2019 krajiny **V4 a Taliansko** vstúpili do druhej fázy projektu Zvereňovania fondu EÚ pre Afriku s názvom Podpora integrovaného riadenia hraníc a migrácie v **Líbyi**. Finančný príspevok každej z krajín V4 (8,75 mil. eur) bol určený na zmierňovania následkov pandémie Covid-19 v zdravotných zariadeniach na južnej hranici Líbye, a na zvyšovanie kapacít pobrežnej stráže Líbye nasadzovaných pre potreby prevencie nelegálneho pašovania ľudí. V roku 2021 mal byť realizovaný projekt **V4 a Nemecka v Maroku**. Finančný príspevok každej z krajín V4 (3,75 mil. eur) je určený na podporu tvorby pracovných miest v oblasti vodného a odpadového hospodárstva v Maroku a posilnenie kapacít marockých orgánov pre správu hraníc. Realizácia projektu je na neurčitý čas pozastavená vzhľadom na aktuálne nepriaznivé dvojstranné vzťahy medzi Marokom a Nemeckom. Vo vyhodnocovanom období pokračoval aj projekt V4 a Zvereňovania fondu EÚ pre Afriku v **Kenii** v oblasti udržateľnej produkcie kešu orechov a sezamu. Projekt bude ukončený vo februári 2022 sprevádzkovaním spracovateľskej fabriky, ktorá zvýši obchodný potenciál až tridsiatich tisícov pestovateľov.

Dlhodobým a osvedčeným multilaterálnym partnerom pre SR je **Rozvojový program OSN** (UNDP). V rámci partnerstva s MZVEZ SR sa od roku 2020 prostredníctvom UNDP realizuje program „Slovak Challenge Fund“ na zapájanie podnikateľov do rozvojovej spolupráce, súčasťou partnerstva sú aj projekty na posilnenie rovnosti mužov a žien na ministerstvách

obrany a ozbrojených síl vybraných krajín západného Balkánu, ako aj budovanie odborných kapacít MZVEZ SR a SAMRS. MF SR realizuje s UNDP program Verejné financie pre rozvoj, ako aj program Slovenský transformačný fond, zameraný na podporu dobrej správy vecí verejných a inovácií v krajinách Východného partnerstva, západného Balkánu a strednej Ázie.

Odporúčania:

- **Budovať kooperačné vzťahy medzi implementačnými partnermi z rôznych sektorov** slovenskej spoločnosti (napr. mimovládne organizácie, akademický sektor, súkromný sektor a i.) s cieľom zvyšovať ich realizačné kapacity vo forme konzorcií pre potreby väčších projektov ODA SR, ale aj programov medzinárodných poskytovateľov rozvojovej spolupráce.
- Vzhľadom na množstvo strategických procesov, ktoré by mali byť predmetom zasadnutí Koordinačného výboru pre rozvojovú spoluprácu SR a jeho pracovných skupín, **zvýšiť intenzitu a rozšíriť obsah formálnej i neformálnej spolupráce** medzi jeho členmi.
- Pokračovať, najmä na úrovni ZÚ SR v partnerských krajinách a zastúpeniach SR pri medzinárodných organizáciách, vo **vyhľadávaní vhodných príležitostí pre viacstrannú rozvojovú spoluprácu** s účasťou významnejšieho a etablovaného donora, s cieľom zvyšovať kapacity a kvalitu rozvojových intervencií ODA SR.
- *Na základe nadobudnutých pozitívnych skúseností pokračovať v donorskej spolupráci s USAID formou uzavretia nového Memoranda o porozumení na roky 2022 – 2024, a v partnerstve s UNDP na roky 2022-2024.*

4.9 Strategické úlohy pre zefektívňovanie ODA SR

S prihliadnutím na skutočnosť, že približne 16 mil. eur z ODA SR za rok 2020 tvorila jednorazová operácia odpustenia dlhu Srbsku, je objektívne počnúc rokom 2019 konštatovať stagnáciu celkového finančného objemu ODA SR. Na dosiahnutie **medzinárodného záväzku SR vynaložiť na ODA do roku 2030 0,33 % hrubého národného dôchodku (HND) SR**, je potrebné dlhodobé a výrazné navyšovanie¹¹ verejných financií určených na rozvojovú spoluprácu. **Podiel ODA na HND za rok 2020 dosiahol výšku 0,14 %**. Stagnácia rozpočtu ODA obmedzuje možnosti pilotovania a potenciálneho škálovania nástrojov rozvojovej spolupráce viacerých rezortov, čo následne vplýva na pomalý rozvoj inštitucionálnych kapacít v systéme ODA SR.

Monitoring a evaluácia plnia dôležitú úlohu pri kontrole kvality ODA SR. V roku 2019 vykonala SAMRS monitoring 37 rozvojových projektov na mieste ich implementácie. Monitorovací plán na rok 2020 a 2021 nebolo možné realizovať z dôvodu pandémie Covid-19 a monitorovacia funkcia bola v uvedených rokoch zabezpečená iba prostredníctvom zastupiteľských úradov SR. Táto skutočnosť zdôrazňuje potrebu činnosti rozvojových diplomatov na zastupiteľských úradoch SR v krajinách s intenzívnou reláciou so SR v oblasti rozvojovej spolupráce.

¹¹ Aby došlo k navýšeniu podielu ODA SR na reálnom HND z úrovne 0,14 % v roku 2020 na úroveň 0,33 % v roku 2030, musí ODA SR rásť priemerným ročným tempom o cca 9 percentuálnych bodov vyšším než je reálny rast ekonomiky SR. Pri zohľadnení poslednej prognózy NBS z 28.9.2021 to znamená nominálny rast ODA SR o cca 14 % ročne po dobu 10 rokov.

V roku 2020 sa úspešne uskutočnila nezávislá evaluácia projektov globálneho rozvojového vzdelávania za roky 2016-2018 a v roku 2021 sa zrealizovala priebežná evaluácia Strednodobej stratégie, ktorá je predmetom tohto materiálu.

Verejné povedomie o značke SlovakAid sa zabezpečuje predovšetkým v pôsobnosti SAMRS prostredníctvom nového webového sídla www.slovakaid.sk, efektívneho využívania sociálnych sietí, prednášok na vysokých školách, verejných prezentácií výsledkov ODA SR a výstav fotografií, poskytovania rozhovorov, participácie na odborných diskusiách alebo podujatiach partnerov SlovakAid. MZVEZ SR sa aktívne usiluje zvyšovať povedomie o rozvojovej spolupráci aj medzi relevantnými štátnymi inštitúciami. V roku 2020 sa uskutočnila prezentácia štátnej tajomníčky MZVEZ SR I. Brockovej na tému rozvojovej spolupráce SR v Zahraničnom výbore NR SR a v roku 2021 sa zaviedla prax účasti poslancov NR SR na vybraných zahraničných pracovných cestách ústavných činiteľov, ktorých súčasťou je aj návšteva projektov SlovakAid.

Odporúčania:

- Pre udržateľnosť viacerých nastavených strategických procesov a rozhodnutí **vytvoriť podmienky pre nárast výšky finančnej podpory** pre aktivity ODA SR zo zdrojov štátneho rozpočtu na úrovni jej nástrojov, ako aj celého portfólia.
- *Pokračovať v realizácii nezávislých externých evaluácií najmä rozsiahlejších rozvojových intervencií, ktoré by mali výpovednú hodnotu o.i. v oblasti dopadov intervencie na cieľové skupiny v prijímajúcej krajine a slúžili by ako podklad pre prijímanie strategických informovaných rozhodnutí.*
- Zadefinovať **strategický prístup k zvyšovaniu verejného povedomia** o rozvojovej spolupráci SR, v koordinácii s relevantnými partnermi.
- Vytvoriť priestor na a facilitovať dialóg so všetkými aktérmi SK ODA s cieľom identifikácie a rozvoja možných komparatívnych výhod SR.

4.10 Monitorovanie pokroku v skvalitňovaní systému ODA SR

Strednodobá stratégia ODA SR na roky 2019 - 2023 je implementovaná v nadväznosti na predchádzajúce strategické obdobie, čo sa odzrkadľuje na viacerých aspektoch ODA SR vrátane charakteristík jej implementačných partnerov, intenzity využívania jednotlivých nástrojov, sektorového zamerania, ako aj postupov pri výbere a hodnotení rozvojových intervencií. Aktivity ODA SR sa riadia cieľmi a prioritami stanovenými v stratégii, avšak vzhľadom na ich široké nastavenie nie sú všetky priority implementované v rovnakom rozsahu a intenzite. Pri relevantných nástrojoch sa využíva matica logického rámca, ktorá dokumentuje súlad realizovaných aktivít so stanovenými cieľmi a prioritami. Finančná hospodárnosť rozvojových intervencií je na základe konštatovaní externej evaluácie vysoká, a výstupy a očakávané výsledky sa dosahujú aj napriek relatívne obmedzenej finančnej alokácii.

V rokoch 2019-2021 sa zaviedli prvky riadenia založeného na výsledkoch (tzv. *Results Based Management*) do programu poskytovania dotácií na rozvojové projekty. Žiadatelia sú viazaní metodikou, podľa ktorej musia byť projekty charakterizované vhodnými základnými merateľnými ukazovateľmi. V súčasnosti je súbor týchto ukazovateľov premenlivý podľa povahy projektu a jeho výpovedná hodnota je na úrovni celkového portfólia ODA SR zatiaľ nízka. Vytvára sa však priestor pre harmonizáciu základných ukazovateľov tak, aby bola

možná ich agregácia a interpretovanie na úrovni celého programu dvojstranných rozvojových projektov.

Hlavným nedostatkom Strednodobej stratégie z hľadiska hodnotenia kvality systému ODA SR je **absencia výsledkových merateľných ukazovateľov na úrovni cieľov stratégie**. Toto obmedzuje objektivnosť hodnotenia pokroku pri plnení cieľov stratégie vo vzťahu k potrebám partnerských krajín, ako aj hodnotenia koherencie medzi formami spolupráce jednotlivých realizátorov ODA SR. Stanovenie takýchto ukazovateľov je komplikované skutočnosťou, že ciele strednodobej stratégie a ostatných strategických dokumentov nie sú formulované dostatočne konkrétne smerom k želaným sociálnym alebo ekonomickým zmenám v partnerských krajinách. Konkrétna sledovateľnosť týchto cieľov sa zvýšila v programových krajinách od roku 2021 prostredníctvom ich podrobnejšieho rozpracovania v CSP.

Odporúčania:

- Pre potreby objektivnejšieho vyhodnocovania plnenia cieľov Strednodobej stratégie **zaviesť systém merateľných ukazovateľov**, pomocou ktorých bude možné monitorovať vplyv rozvojových intervencií na dosahovanie cieľov na úrovni partnerských krajín, prioritných sektorov spolupráce, programov, nástrojov i celkového portfólia ODA SR.
- Informácie generované prostredníctvom takéhoto monitorovania **využiť pri tvorbe nasledujúcej Strednodobej stratégie na roky 2024-2028**, ako aj na podporu rozhodnutí založených na dôkazoch, ktoré sa budú prijímať napr. pri výbere prioritných krajín a sektorov, finančných alokácií, budovaní kapacít implementačných organizácií.
- V súvislosti so zavádzaním rámcov pre riadenie aktivít spolupráce založené na výsledkoch zabezpečiť praktickú dostupnosť a aktuálnosť nástrojov určených na zber, spracovanie a vyhodnocovanie údajov o výsledkoch rozvojových intervencií a tiež potrebné inštitucionálne a personálne kapacity v oblasti monitorovania a hodnotenia výsledkov ODA SR.

Hlavné predbežné odporúčania externej evaluácie zohľadnené v rámci priebežného hodnotenia Strednodobej stratégie

- Posilniť koncentráciu teritoriálnych priorít redukciou počtu partnerských krajín, ktorým bude prednostne adresovaná rozvojová spolupráca Slovenskej republiky. Zosúladiť teritoriálne priority s rozpočtovými možnosťami, disponibilnou expertízou z pohľadu komparatívnych výhod pre jednotlivé krajiny a kľúčovými prioritami zahraničnej politiky SR.
- Základným kritériom pre zníženie počtu teritoriálnych priorít by mala byť doterajšia nízka úroveň rozvojovej spolupráce, resp. dvojstrannej rozvojovej spolupráce. Ide najmä o krajiny regiónu východná subsaharská Afrika – Eritrea, Burundi a Rwanda. Všetky tieto krajiny patria medzi najmenej rozvinuté, čím sa ďalej zníži objem rozvojovej spolupráce SR s najchudobnejšími krajinami. Na druhej strane však uvoľnía zdroje na vyššiu koncentráciu spolupráce s menším počtom geografických priorít.
- Minimálna rozvojová spolupráca smeruje aj do Jordánska a jej pokračovanie v takomto rozsahu neplní svoj účel. Iným prípadom je Irak s veľkými prírodnými zdrojmi, ktorý po konsolidácii vnútro politickej situácie nebude oprávnené krajinou prioritnej rozvojovej spolupráce. .
- Vzhľadom na súčasnú politickú situáciu, ale aj rozsah rozvojovej spolupráce SR sú ďalšími kandidátmi na prehodnotenie v rámci teritoriálnych priorít Bielorusko a Afganistan.
- Posilniť postavenie programových krajín a naplňovať deklarované ciele tejto úrovne rozvojovej spolupráce. Prehodnotiť pozíciu Ukrajiny v rámci rozvojovej spolupráce SR a vzhľadom na legitímny silný zahranično-politický záujem zvážiť jej status ako programovej krajiny.
- Tieto a niektoré ďalšie opatrenia by posilnili orientáciu rozvojovej spolupráce na európske krajiny Východného partnerstva a Západného Balkánu a ďalej aj Blízkeho východu, ktorý je zdrojom a tranzitným regiónom migračnej a utečeneckej krízy.
- Zvážiť aj diferencovaný prístup k jednotlivým krajinám západného Balkánu z hľadiska ich statusu kandidátskych, alebo potenciálne kandidátskych krajín na vstup do EÚ. Do kandidátskych krajín, najmä Severného Macedónska a Albánska (v menšej miere aj do Srbska a Čiernej Hory) bude smerovať významná podpora z predvstupových fondov EÚ.
- Bližšie špecifikovať sektorové priority na úrovni stratégie a zúžiť sektorové zameranie pre jednotlivé partnerské krajiny, v konzultácii s príslušnými ZÚ SR. Sektorová koncentrácia bude dôsledne vychádzať zo: i) zníženia počtu krajín prioritného významu, ii) premietnutia komparatívnych výhod SR v oblasti rozvojovej spolupráce a iii) koncentrácie kapacít na špecifické kľúčové potreby krajín.
- Vo vzťahu k jednotlivým partnerským krajinám ako pravidlo stanoviť maximálne dve sektorové priority. Na tejto úrovni by sektory mali byť ďalej zamerané na odvetvia/tematické oblasti odrážajúce potreby krajín, pre ktoré disponujeme

komparatívnou výhodou. Opustiť prax všeobecne formulovaných tematických cieľov pre viac partnerských regiónov a krajín. Vytvoriť priestor pre diferenciáciu sektorových priorít a cieľov aj v rámci partnerských regiónov.

- Zabezpečiť posúdenie efektov vypracovaných príručiek a školení na integráciu prierezových tém v implementácii rozvojových intervencií. Na základe výsledkov rozhodnúť o prípadných ďalších opatreniach potrebných na presadzovanie prierezových tém v rozvojovej spolupráci.
- Zvýšiť adresnosť teritoriálnych a sektorových priorít strednodobej stratégie a účelnosť rozvojovej spolupráce prostredníctvom vhodných nástrojov na tvorbu verejných politik/programov. Praktickým a relatívne jednoduchým nástrojom je matica logického rámca, resp. vypracovanie intervenčnej logiky na úrovni stratégie, sektorov a krajín. Takýto prístup prispeje k posilneniu prepojenia cieľov, výsledkov, výstupov a podporovaných aktivít. Zároveň vytvára priestor pre formulovanie kvantifikovaných cieľov, ktoré je možné sledovať prostredníctvom merateľných ukazovateľov.
- Sústrediť pozornosť na prípravu systému monitorovania na úrovni strednodobej stratégie, ktorý umožní priebežné sledovanie pokroku v implementácii a plnení stanovených cieľov. Nastavenie systému monitorovania úzko prepojiť s tvorbou novej stratégie, špecificky formulovaním priorít a cieľov. Takýto postup bude v súlade s odporúčaním DAC OECD na zavedenie riadenia orientovaného na výsledky.
- V nadväznosti na kvantifikáciu cieľov rozvojovej spolupráce jej hodnotenie pokroku dôsledne viazať na výsledky vyjadrené kvantifikovanými ukazovateľmi na úrovni stratégie, jednotlivých prioritných sektorov a jednotlivých programových a partnerských krajín.
- Posilniť tvorbu a implementáciu stratégie, ktorá vychádza zo získaných poznatkov a faktov. To si vyžaduje využívanie nástrojov určených na zber, spracovanie a objektívne vyhodnocovanie prínosov rozvojovej spolupráce, napr. analýzy, štúdie, hodnotenia. Poznatky (dôkazy) vytvárajú priestor pre zvýšenie kvality implementácie a efektov rozvojovej spolupráce, na druhej strane umožnia MZVEZ SR posilniť argumentáciu pre navýšenie finančných zdrojov, najmä pre dvojstrannú rozvojovú spoluprácu.
- Odbornosť a kompetencie v oblasti rozvojovej spolupráce podporiť aktívnym prístupom a neformálnym posilnením úlohy koordinátora so zámerom zvýšiť iniciatívu a ambície jednotlivých rezortov v rozvojovej spolupráci. Navrhnuť stratégiu zvyšovania povedomia a zapojenia verejného sektora do rozvojovej spolupráce. Pro-aktívne pristupovať k riešeniu aktuálnych tém v oblasti rozvojovej spolupráce, v úzkej spolupráci s relevantnými aktérmi.
- Analyzovať a vytvoriť koncepčný/strategický rámec pre Program podnikateľských partnerstiev, spresnením cieľov tohto nástroja a prepojením rozvojových a humanitárnych intervencií s projektmi podnikateľského sektora – aj z pohľadu synergie ich vzájomného prepojenia. Reflektovať aj predpokladané zúženie a koncentráciu teritoriálnych priorít.